

Oliy Ta'lim Muassasalarida Pedagogik Integratsiyaning O'ziga Xos Imkoniyatlari

Sharipova Shaxnoza Xasanovna

Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalari pedagogik integratsiyasi hamda innovatsion-korporativ hamkorlikning rivojlanishi o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Fan, ishlab chiqarish integratsiyasi va innovatsion hamkorlikni rivojlantirishda innovatsion uslublardan foydalanishni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etishi ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: Integratsiya, innovatsiya, korporativ hamkorlik, oliy ta'lim, fan, ishlab chiqarish, sifatli ta'lim.

Ta'limdagi integratsiya - bu bolaning shaxsini rivojlantirish va o'z-o'zini rivojlantirishga qaratilgan dunyoning yaxlit ko'rinishini shakllantirish uchun ma'lum bir ta'lim tizimi doirasida tarkibning tarkibiy qismlari o'rtasida aloqalarni o'rnatish jarayoni.

Zamonaviy maktabda fanlarni integratsiyalashuvi yangi pedagogik echimlarni faol izlash, o'quvchilarga samarali va asosli ta'sir ko'rsatish uchun pedagogik xodimlarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish yo'nalishlaridan biridir.

Integratsiya o'quvchilar bilimining parchalanishi va mozaikasini bartaraf etishga yordam beradi, ularning yaxlit bilimlarni, umuminsoniy qadriyatlar majmuini egallashini ta'minlaydi.

Mahalliy va xorijiy pedagogika fanida integratsiya muammolarini o'rganish bo'yicha boy tajriba to'plangan. Turli davrlarda ta'lim jarayonida fanlararo aloqadorlikdan foydalanish vazifasini Ya.A.Komenskiy, I.G.Pestalozsi, J.-J.Russo, L.N.Tolstoy, K.D.Ushinskiylar ilgari surdilar.

Axborot hajmining tez o'sishi sharoitida uni idrok etish va tushunish imkoniyati keskin kamayadi. Bundan chiqish yo'li turli fanlarni sintez qilishda, yaxlit kurslarni ishlab chiqishda, barcha maktab fanlarini o'zaro bog'lashda ko'rinadi.

Kontent integratsiyasining uchta darajasi mavjud o'quv materiallari:

- predmet ichidagi - tushunchalar, bilimlar, ko'nikmalar va boshqalarning integratsiyasi. alohida elementlarning ichida;
- fanlararo - faktlar, tushunchalar, tamoyillar va boshqalarni sintez qilish. ikki yoki undan ortiq fanlar;
- transdisiplinar - ta'limning asosiy va qo'shimcha mazmuni tarkibiy qismlarining sintezi.

Integrativ ta'limning asosiy g'oyalari quyidagilardan iborat:

- Ta'limning shaxsiy yo'nalishi (Inson - asosiy qadriyat ta'lim jarayoni);
- umumlashtirilgan predmet tuzilmalari va faoliyat usullarini shakllantirish (qonunlarni anglash asosida bilimlarni o'zlashtirish);
- ta'limda ma'no hosil qiluvchi motivlarning ustuvorligi (rag'batlantiruvchi, ichki, tashqi va tashkiliy);
- o'qitishdagi izchillik (ilmiy nazariya doirasidagi aloqalarni anglash);

- muammoli o'rganish;
- faoliyatni aks ettirish;
- Dialogik (Haqiqat dialogik muloqot jarayonida tug'iladi).

Integrativ ta'limning maqsadi: dunyoga yaxlit tasavvurni shakllantirish. Integral ta'lim doirasida alohida texnologiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- integratsiya;
- dizayn texnologiyalari;
- jahon axborot hamjamiyatida ta'lim texnologiyalari;
- Internetga asoslangan yirik tizimli o'quv kurslarini o'qitish.

Integratsiyalashgan darslarni rejalashtirishda quyidagilar hisobga olinadi:

- bilim bloklari birlashtirilgan, shuning uchun uni to'g'ri aniqlash muhimdir asosiy maqsad dars;
- ob'ektlarning mazmunidan maqsadga erishish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar olinadi;
- o'quv materialini mazmunida ko'plab havolalar o'rnatiladi;
- integratsiyalangan tarkibning qismlari darsda zarur bo'lg'in bo'lib, yakuniy yakunni olishi uchun rejalashtirilgan;
- o'qitishning usul va vositalarini puxta tanlash hamda o'quvchilarning darsdagi yuklamasini aniqlash talab etiladi.

Integratsiya jarayoni muayyan shartlarning bajarilishini talab qiladi: o'rganish ob'ektlari bir xil yoki etarlicha yaqin; integratsiyalashgan sub'ektlar bir xil yoki o'xshash tadqiqot usullaridan foydalanadi; ular umumiy qonuniyatlar va nazariy tushunchalar asosida quriladi.

Pedagogika va ta'limda integratsiya muammolariga, jumladan, pedagogik, ilmiy monografiyalarda maqolalar va uslubiy ishlanmalar. Shu sababli, ushbu amaliy tadqiqot doirasida integratsiya xususiyatlariga yondashuvlarni ishlab chiqishda ushbu kontseptsiyaning rivojlanish tarixini kuzatish va mavjud yondashuvlardan eng dolzarbini tanlash kerak. Mualliflarning qo'shimcha vazifasi - murakkab ilmiy konstruksiyalarni keng o'quvchilar uchun ochiq tilda qayta hikoya qilish, bu o'quv jarayonining barcha ishtirokchilariga qanday konstruktiv g'oyalarni osongina tushunish imkonini beradi.

Mavjud ishlar bilan tanishib, biz zamonaviy ta'lim muammolarini hal qilish uchun eng dolzarb bo'lib, madaniyatning shaxsiy ma'nolari va qadriyat toifalari ierarxiyaning yuqori darajasiga joylashtirilganligi haqidagi xulosaga keldik. O'rganish, institut olimlari guruhining tadqiqotlarida aks ettirilgan san'at ta'limi va B.P. rahbarligida ishlab chiqilgan Rossiya Ta'lim Akademiyasining Madaniyatshunoslik. Yusov 1987 yildan hozirgi kungacha bo'lgan davrda (L.G. Savenkova, E.P. Kabkova, E.P. Olesina, E.A. Ermolinskaya va boshqalar), shuningdek, Dr. pedagogika fanlari A.Ya. Danilyuk.

Bizni qiziqtirgan ta'lim muammosiga yondashib, B.M. Kedrovning tafakkur yo'nalishlarini aniqlash zarur bo'lib, u fanlar integratsiyasini ularning o'zaro ta'sirining shunday shakli sifatida tushunish kerakligini ta'kidlaydi, bu esa turli bilim sohalari umumiy tadqiqotlarga ega ekanligini ko'rsatadi. Vazifalar va maqsadlar, shuningdek, ushbu muammolar va maqsadlarni hal qilish va amalga oshirish uchun zarur bo'lgan aniq bir yagona tizim kognitiv vositalar. B.M. Kedrov fandagi integratsiya jarayonlari tipologiyasini belgilaydi, uning yordamida tabiiy fanlarning "ularning differensiallashuvidan integratsiyalashuvigacha bo'lgan" harakati yo'nalishini ochib beradi: maxsus xususiydan umumiyga; bilimning eng past darajasidan eng yuqori darajasigacha; mavzuning alohida tomonlarini o'rganishdan ularni ko'rib chiqish birligiga qadar.

Olim o'tish tushunchasining 3 turini ajratib ko'rsatadi: "sementlash" - qo'shni fanlar o'rtasida ko'prik qurish; «poydevor» — fanlarni bog'lash, ayrim fanlarning boshqa fanlarning ob'ektini o'rganish usulini yoyish jarayoni; "Yadrolashtirish" - bu ko'proq umumiy, mavhum, moddiy fanlarning alohida tabiiy fanlarga kirib borishi.

Pedagogika fanida B.M.Kedrovning fikrlashi pedagogika nuqtai nazaridan M.A.Terenti tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u integratsiyaning uch bosqichini: tushuncha, korrelyatsiya, integratsiyani ajratib ko'rsatadi. "Bu bosqichlar zamonaviy ta'limda ishlaydi, ammo ular ta'limga, ayniqsa ijtimoiy-gumanitar fanlar bo'yicha ta'limga mos keladigan integratsiyaning uchta darajasiga o'tish uchun tayyorgarlik shartlarini bajaradi. Integratsiyaning ushbu uch darajasi (...): shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi ta'limning yaxlit mazmunini fundamentallashtirish, shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi ta'limning yaxlit mazmunini universallashtirish, shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi ta'limning yaxlit mazmunini kasbiylashtirish. Integratsiyalashgan kontseptsianing uchinchi komponenti ilmiy va amaliy bilimlarni universallashtirishdir”.

Darhaqiqat, A.Ya. Danilyuk: « *integral fazo hisoblanadi ta'lim tizimi tizimli tarjima qilish mumkin bo'lgan shaxsni rivojlantiruvchi tip ta'lim ma'lumotlari turli fan va san'at tillarida. Madaniyatning yaxlit hodisasi modellashtirilgan madaniy (mahalliy yoki kichik) ta'lim maydoni (1) va ma'lum bir milliy madaniyatni qayta tiklaydigan madaniy (katta) ta'lim maydoni yoki meta-ta'lim maydoni (2) mumkin. madaniy-tarixiy davr. Gumanitar makonlarni tashkil etish quyidagi tamoyillar bilan belgilanadi: 1) madaniy muvofiqlik va madaniyatshunoslik, 2) gumanitar makonlarni mavzu asosida qurish, 3) madaniyatni shakllantirish. o'quv faoliyati. Ta'lim makonida o'quv faoliyati madaniy ahamiyatga ega bo'lgan vaziyatda u haqida turli xil ilmiy bilimlar asosida o'zini tutishning umumlashtirilgan usullarini o'zlashtirishga qaratilgan.*

Ushbu turdagi integratsiya makonining mexanizmlarini ishlab chiqishda biz liberal ta'lim sohasida ishlab chiqilgan, ammo maktabning yaxlit ta'lim jarayoni uchun dolzarb bo'lishi mumkin bo'lgan maxsus uslub va amaliyotlarga murojaat qilishimiz kerak.

Integratsiya jarayoni(lotincha integratio — bog'lanish, tiklash) tizimning ilgari bir-biridan ajralib turuvchi qismlari va elementlarining o'zaro bog'liqligi va bir-birini to'ldiruvchiligiga ko'ra yagona yaxlitlikka yig'ilishidir. Integratsiya – bir qator gumanitar fanlarda: falsafa, sotsiologiya, psixologiya, pedagogika va boshqalarda qo'llaniladigan murakkab fanlararo ilmiy tushunchadir. Pedagogik jarayonga integratsiyalashgan holda tadqiqotchilar rivojlanish jarayonining ilgari bir-biridan ajralib turuvchi qismlarning integratsiyalashuvi bilan bog'liq jihatlaridan birini tushunadilar. bir butun. Bu jarayon allaqachon tuzilgan tizim doirasida ham, yangi tizim doirasida ham amalga oshishi mumkin. Integratsiya jarayonining mohiyati tizimga kiritilgan har bir element ichidagi sifat o'zgarishlaridir. Integratsiya printsipi o'quv jarayonining barcha tarkibiy qismlarini, tizimning barcha elementlarini o'zaro bog'lashni, tizimlar o'rtasidagi aloqani o'z ichiga oladi, u maqsadni belgilashda, o'qitish mazmunini, uning shakllari va usullarini belgilashda etakchi hisoblanadi. Integrativ yondashuv pedagogik jarayonning har qanday komponentida integratsiya tamoyilini amalga oshirishni anglatadi, pedagogik jarayonning yaxlitligi va izchilligini ta'minlaydi. Integratsiya jarayonlari - sifat o'zgarishi jarayonlari individual elementlar tizim yoki butun tizim. Mahalliy didaktika va ta'lim nazariyasidagi ko'plab tadqiqotlar ta'lim jarayonini takomillashtirishning aniq usullarini ishlab chiqishda yuqoridagi qoidalarga asoslanadi.

Integrativ ta'limni joriy etish vositalari, shakllari va usullari

O'qitish metodikasi ham barcha didaktika kabi murakkab davrni boshidan kechirmoqda. Umumiy o'rta ta'limning maqsadlari o'zgardir, yangi o'quv dasturlari ishlab chiqilmoqda, mazmuni alohida alohida fanlar orqali emas, balki integratsiyalashgan ta'lim yo'nalishlari orqali aks ettirishning yangi yondashuvlari. Faoliyat yondashuviga asoslangan ta'limning yangi konsepsiyalari

yaratilmoqda. Ma'lumki, bilim sifati o'quvchining u bilan nima qila olishi bilan belgilanadi. Shu sababli ham qiyinchiliklar yuzaga keladi o'quv dasturlari maktablarda o'rganiladigan fanlar soni ortib bormoqda va ba'zi klassik maktab fanlarini, shu jumladan geografiya va kimyoni o'rganish vaqti qisqartirilmoqda. Ekologiya sifatida kiritildi majburiy mavzu yaqinda, hozir bekor qilingan. Bu holatlarning barchasi metodologiya sohasida yangi nazariy tadqiqotlar uchun asos yaratadi, ta'lim jarayonini tashkil etishda turlicha yondashuvlarni talab qiladi.

Tabiiy fanlar metodologiyasida hal qilinishi kerak bo'lgan etarli miqdordagi muammolar to'plangan. Ular orasida tabiatshunoslik bilimlarining keng tizimini birlashtirish, o'qitishni tashkil etish usullari, vositalari va shakllarini yangilash muammosi bor. Bu muammo yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ta'lim jarayoniga joriy etish bilan chambarchas bog'liq. Ta'limni yangilash ta'limni tashkil etishning noan'anaviy usullari va shakllaridan, shu jumladan integral usullardan foydalanishni talab qiladi, buning natijasida bolalarda dunyoni yaxlit idrok etish rivojlanadi va o'rganishga faol yondashuv shakllanadi, bu ko'p gapiriladi. haqida. Bundan tashqari, faqat tushuntirish va illyustratsiyaga tayanib bo'lmaydi va o'qituvchilik amaliyotida keng qo'llaniladi. reproduktiv usullar.

Bizning tushunchamizda integratsiya nafaqat fanlar bo'yicha bilimlarning o'zaro bog'liqligi nuqtai nazaridan, balki ta'lim texnologiyalari, usullari va shakllarining integratsiyasi sifatida ham ko'rib chiqiladi. Pedagogik faoliyat me'yorlar va ijodkorlik, fan va san'at uyg'unligidir. Shuning uchun mavjud bo'lgan turli xil o'quv faoliyati usullarini birlashtirish, to'g'ri birlashtirish muhimdir. Muvaffaqiyat bunga bog'liq bo'ladi va shuning uchun mashg'ulot natijasi.

Shunday qilib, o'qituvchining kasbiy faoliyatida an'anaviy metodlar darajasida emas, balki fanlar va o'qitish texnologiyalari bo'yicha bilimlarni integratsiyalashuvi darajasida doimo tadqiqot, pedagogik ijodkorlik uchun imkoniyat mavjud.

Integratsiyalashgan dars - bir tushuncha, mavzu yoki hodisani o'rganishda bir vaqtning o'zida bir nechta fanlar bo'yicha o'qitishni birlashtiradigan maxsus dars turi. Bunday darsda har doim ajralib turadi: integrator vazifasini bajaradigan etakchi fan va etakchi fan materialini chuqurlashtirish, kengaytirish, aniqlashtirishga hissa qo'shadigan yordamchi fanlar.

Integratsiyalashgan darslar turli xil fanlarni to'liq birlashtirib, hayot xavfsizligi asoslari yoki dunyo kabi integrativ mavzularni keltirib chiqarishi mumkin. san'at madaniyati, va faqat tarkibning alohida komponentlarini, usullarini o'z ichiga olishi mumkin. Masalan, etakchi fanning o'qitish usullarini saqlab qolgan holda, siz fanlarning mazmunini birlashtirishingiz mumkin.

Shuningdek, faqat bitta fan mazmunini saqlab qolgan holda turli fanlarni o'qitish metodikasini birlashtirish mumkin. O'qituvchilar integratsiyalashgan darsdan kamdan-kam hollarda va asosan quyidagi hollarda murojaat qilishadi:

Agar o'quv dasturlari va darsliklarda bir xil materialning takrorlanishi aniqlansa;

Mavzuni o'rganish uchun vaqt chegarasi va parallel fandan tayyor tarkibdan foydalanish istagi bilan;

Fanlararo va umumlashtirilgan kategoriyalarni (harakat, vaqt, rivojlanish, kattalik va boshqalar), inson hayoti va faoliyatining turli tomonlarini qamrab oluvchi qonunlar, tamoyillarni o'rganishda;

Turli fanlarda bir xil hodisalar, hodisalar, faktlarni tavsiflash va izohlashda qarama-qarshiliklarni aniqlashda;

O'rganilayotgan hodisaning o'rganilayotgan mavzu doirasidan tashqariga chiqadigan kengroq namoyon bo'lish maydonini namoyish qilishda;

Fanni o'qitishning muammoli, rivojlantiruvchi metodini yaratishda.

Albatta, integratsiyalashgan darslardan foydalanish uchun boshqa motivatsiya holatlari mavjud. Integratsiyalashgan dars haqida qaror qabul qilishdan oldin, siz integratsiya boshlangan boshqa fan o'qituvchisiga ittifoqchi bo'lishingiz kerak. Ikkala o'qituvchi ham o'z fanlarini integratsiya qilishda birgalikdagi qiziqishlarini aniqlashlari kerak. Ikkala o'qituvchi ham alohida darslarni tayyorlash va o'tkazishdan ko'ra ko'p mehnat va ko'p vaqt va kuch sarflashini bilishi kerak.

Integratsiyalashgan darsning darbog'i - bu ikki o'qituvchining o'zaro aloqasi texnologiyasi, ularning harakatlarining ketma-ketligi va tartibi, materialni taqdim etishning mazmuni va usullari, har bir harakatning davomiyligi. Bu holda ularning o'zaro ta'siri turli yo'llar bilan qurilishi mumkin. Bu ularning har biri teng ulushli ishtiroki bilan paritet bo'lishi mumkin; ulardan biri rahbar, ikkinchisi esa yordamchi yoki maslahatchi vazifasini bajarishi mumkin; butun darsni bir o'qituvchi boshqasi ishtirokida faol kuzatuvchi va mehmon sifatida o'tkazishi mumkin.

Integratsiyalashgan darsning davomiyligi ham har xil bo'lishi mumkin. Ammo ko'pincha buning uchun ikki yoki uch dars soati bir darsga birlashtiriladi. Har qanday integratsiyalashgan dars bir mavzuning tor doirasi, tegishli kontseptual va terminologik tizimi va bilish usulidan tashqariga chiqish bilan bog'liq. Unda siz masalani yuzaki va rasmiy o'rganishni engishingiz, ma'lumotni kengaytirishingiz, o'rganish jihatini o'zgartirishingiz, tushunishni chuqurlashtirishingiz, tushunchalar va qonunlarni aniqlashtirishingiz, materialni umumlashtirishingiz, talabalar tajribasini va uni tushunish nazariyasini birlashtirishingiz, bilimlarni tizimlashtirishingiz mumkin. o'rganilgan material.

Darsda pedagogik jarayonning har qanday tarkibiy qismlarini birlashtirish mumkin: maqsadlar, tamoyillar, o'qitishning mazmuni, usullari va vositalari. Qachonki, masalan, mazmun olinsa, unda integratsiyalashuv uchun uning har qanday tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatish mumkin: tushunchalar, qonunlar, tamoyillar, ta'riflar, belgilar, hodisalar, farazlar, hodisalar, faktlar, g'oyalar, muammolar va boshqalar. intellektual va amaliy ko'nikma va qobiliyatlar kabi tarkibiy qismlarni birlashtirish. Turli fanlardan bo'lgan bu komponentlar bir darsda birlashtirilib, tizim hosil qiladi, o'quv materialini ularning atrofida to'planib, yangi tizimga kiritiladi. Darsni tashkil etishda tizimni tashkil etuvchi omil asosiy hisoblanadi, chunki uni qurishning yanada ishlab chiqilgan usuli va texnologiyasi shu bilan belgilanadi.

Ko'p mavzuli integratsiyalashgan darsning an'anaviy mono-mavzuga nisbatan afzalliklari aniq. Ushbu darsda siz ko'proq narsalarni yaratishingiz mumkin qulay sharoitlar Talabalarning turli xil intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish uchun, bu orqali siz kengroq sinergik fikrlashni shakllantirishga erishishingiz, nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashni o'rgatishingiz mumkin. amaliy hayot, muayyan hayotda, kasbiy va ilmiy vaziyatlarda. Integratsiyalashgan darslar o'quv jarayonini hayotga yaqinlashtiradi, tabiiylashtiradi, zamon ruhi bilan jonlantiradi, mazmun-mohiyatini to'ldiradi.

Adabiyotlar

1. Mavlonova R., Rahmonqulova R. Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi. T., Ilm ziyo, - 2009. 49-bet.
2. Asaulyuk E.P. Integrirovanny podxod v obuchenii mladshix shkolnikov // Perspektivy nauki. 2011. №10 str.222-226
3. Jurayev, J. S. O. (2021). ABU ALI IBN SINONING FALSAFIY QARASHLARIDA AXLOQ MASALASI VA UNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(3), 11-14.
4. Sulaymonov, J. (2021) ABDURAHMON IBN XALDUNNING TAMADDUN TARAQQIYOTI HAQIDAGI QARASHLARIDA JAMIYAT TAHLILI//*Academic Research in Educational Sciences*, Vol. 2 Special Issue 1, 2021. 451-455 R.

5. Sulaymonov, J. B. (2021). IBN XALDUNNING „MUQADDIMA “ASARIDA JAMIYAT TARAQQIYOTIGA TA’SIR QILUVCHI OMILLAR TALQINI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(4), 732-737.
6. Yusupov E. *Inson kamolotining ma’naviy asoslari*. – Toshkent, Universitet, 1998
7. Hasanboyev J., To’raqulov X.A., Ravshanov O.A., Kushvaktov N.H. *Milliy pedagogikamiz tarixiy ildizlari va barkamol avlod tarbiyasi*. – Jizzax: 2007.